

А. КОЛОДІЙЧУК

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ПРОМИСЛОВОСТІ

Розглянуто окремі аспекти інноваційної діяльності як основного фактора структурної перебудови і стійкого економічного зростання України, що визначає перспективи її входження до кола економічно розвинутих країн. Виявлено причини структурних змін у промисловості та визначено заходи щодо її структурної перебудови. Сформульовано заходи щодо стимулювання інноваційної діяльності.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, промисловість, структурна перебудова, конкурентоспроможність, інвестиції.*

Забезпечення динамічного розвитку економіки України можливе лише на основі активізації інноваційної діяльності. Визначальним *пріоритетом* має стати проведення державної інноваційної політики, яка передбачає правову, організаційну та економічну підтримку фундаментальних і прикладних досліджень, втілення їхніх результатів у конкретні інновації, створення та освоєння нової продукції, технологій та їх застосування в усіх сферах діяльності.

Дослідженню теоретичних та практичних питань проблеми управління інноваційною сферою, впровадженню нових розробок *присвячені праці* багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених: А. Гальчинського, В. Гейця, М. Кондратьєва, О. Лапко, І. Лукінова, М. Пашути, Л. Федулової, Й. Шумпетера, М. Якубовського та ін. У їхніх працях досліджені питання розвитку сучасної теорії інноваційної діяльності, взаємозв'язку розвитку науки, техніки та інновацій. Однак багато питань правового, організаційного, економічного та інформаційного забезпечення стимулювання інноваційної діяльності *потребують поглиблених досліджень.*

Метою статті є виявлення причин і передумов структурних змін у промисловості, обґрунтування заходів щодо її структурної перебудови, а також визначення механізмів, які забезпечують стимулювання інноваційної діяльності як засобу прогресивного розвитку промисловості.

Віднесення державою питань стимулювання й активізації інноваційних процесів до пріоритетних національних інтересів означає, що питання розробки інноваційної моделі економіки належить до стратегічного курсу економічної політики України, що вимагає формування державної інноваційної політики та визнання її самостійним напрямом економічної політики [1, 44].

На сучасному етапі розвитку економіки України наукова сфера ще не зайняла належного місця в економічній стратегії держави, хоча від її розвитку залежить структурна перебудова економіки загалом і промисловості зокрема.

Глибокі структурні зміни в промисловості та її галузях зумовлені низкою таких причин:

– формування ринкових механізмів, які включають насамперед конкуренцію та відбір найбільш життєздатних підприємств з одночасним відмиранням та банкрутством неперспективних підприємств;

- відсутність протягом тривалого періоду реалізації інвестиційних проектів;
- відсутність активного державного впливу в галузях державного сектору тощо.

Ці та низка інших причин зумовили значні зміни в структурі промислового виробництва на загальнодержавному рівні.

На сьогодні найважливіший напрям структурної перебудови в галузі промисловості – це забезпечення випуску товарів та послуг, конкурентоспроможних на світових ринках. У цьому контексті актуальними є спеціальні заходи санації підприємств ряду галузей промисловості, які не спроможні самостійно пристосовуватись до ринкових відносин. У ході структурної перебудови необхідно максимально підтримати власний інноваційний потенціал, провідні наукові і конструкторські центри, забезпечити інвестування найбільш перспективних галузей економіки.

Інноваційна діяльність підприємств полягає в створенні нових або вдосконаленні наявних продуктів, впровадженні нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується у виробничій діяльності, або в наданні послуг споживачам. Інноваційна діяльність як сукупність науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансово-збутових та інших заходів забезпечує підприємствам покращення просування нової або поліпшеної продукції на ринок збуту. Головною метою такої діяльності є створення високоякісної конкурентоспроможної продукції, вихід на світові ринки товарів та послуг.

Низький рівень інноваційної діяльності в Україні зумовлений передусім незначною часткою бюджетних витрат на наукові дослідження.

Це обумовлює:

- низький рівень оновлення машин та обладнання;
- застарілість технологій у провідних галузях промисловості, їхню високу енергоємність;
- незначну частку продукції інноваційного характеру в загальному обсязі продукції підприємств промислового комплексу регіону та країни.

Світовий досвід показує, що інноваційна діяльність більш активно розвивається там, де виявляється корпоративна чи приватна ініціатива, створено відповідні умови в державі (законодавчо-правова база), є надійні джерела фінансового забезпечення [2, 28]. Поряд із тим, проведені нами дослідження дали змогу виявити відсутність коштів на реалізацію перспективних проектів, прогалини законодавства у сфері інноваційної діяльності та її результатів, відсутність податкових знижок і стимулів для впровадження новітніх технологій у серійне виробництво, фрагментарність системи пільгових кредитів на ці роботи, недостатнє інформаційне забезпечення ринку новітніх технологій тощо. Активізація інноваційної діяльності можлива шляхом широкого використання потенційних можливостей, наданих умовами ринку, а саме: створенням промислово-фінансових груп, бірж, асоціацій, використанням можливостей малих інноваційних структур, таких як технопарки, інкубатори інноваційного бізнесу, технополіси.

На мікрорівні розвиток інноваційної діяльності гальмується відсутністю спроможності підприємств фінансувати дослідження та інвестувати розробки за рахунок власних фінансових накопичень, відпливом висококваліфікованих кадрів з інноваційної сфери за кордон. Крім цього, для молодих спеціалістів не завжди достатньо місць працевлаштування за фахом. Важливу роль відіграє рівень заробітної плати в сфері науки, який є нижчим за середню по країні, хоча мотивування працівників у сучасних умовах стає одним з важливих факторів забезпечення конкурентоспроможності

підприємств, а наявність та дієвість мотиваційного механізму, адекватного завданням інноваційного розвитку національної економіки, є одним із найвагоміших його конкурентних переваг [3, 94].

Все це вимагає розроблення державної інноваційної політики і регулювання інновацій на всіх етапах їх життєвого циклу – від появи наукової ідеї до її розробки та впровадження, створення ефективної системи стимулювання інноваційної діяльності.

Зважаючи на важливість інноваційної діяльності у вирішенні проблеми структурної перебудови промисловості та підвищенні її ефективності загалом, заходами активізації інноваційної діяльності загальнодержавного рівня будемо вважати:

- забезпечення цільової підтримки за рахунок державного фінансування пріоритетних виробництв, рівень яких відповідає світовому;
- активна амортизаційна політика держави на користь швидкої модернізації виробництва;
- пошук альтернативних джерел фінансування інноваційних проектів самими підприємствами (наприклад використання схем лізингу);
- пошук зовнішнього інвестора для низки виробництв, які ще не втратили можливостей свого розвитку.

Можливість ефективного забезпечення структурних змін у галузі промисловості передбачає збільшення частки підприємств, здатних забезпечити швидше акумулювання власного капіталу та використання його для розширення і модернізації виробництва. Для цього важливими є:

- використання системи бюджетного покриття частини процентних ставок за довготермінові кредити підприємств з метою стимулювання розвитку окремих виробників у найбільш важливих галузях економіки;
- систематичне зниження процентних ставок, що розширить можливості довготермінового кредитування платоспроможних підприємств;
- встановлення ліберальних податків на доходи підприємств, що сприятиме інвестуванню частини доходів у їхній розвиток.

Реалізація інноваційної моделі розвитку потребує величезних інвестицій в усі галузі народного господарства. Через інвестиції здійснюється відтворення основних фондів, а від стану останніх залежить, в кінцевому підсумку, збільшення обсягів продукції і підвищення ступеня задоволення потреб населення. Інвестиції відіграють найважливішу роль у формуванні структурної політики, і показовими у цьому контексті є обсяги іноземних інвестицій, що залучаються в економіку України. Як показали дослідження, проведені нами упродовж останніх років, низькі темпи залучення іноземного капіталу пов'язані з низкою причин, а саме:

- законодавчого характеру: часті зміни законодавства, довільне трактування законів, складність податкових процедур;
- регуляторного характеру: надмірна кількість дозволів та ліцензій для здійснення підприємницької діяльності, бюрократизм, дії окремих осіб, зумовлені винятково особистими інтересами.

Важливою складовою промислової політики є сертифікація продукції, що використовується як інструмент стимулювання підвищення конкурентноздатності промислового виробництва. У рамках ЄС з 01.01.1995 р. запроваджені жорсткі стандарти (група ІСО–9000) на безпеку, ергономіку, екологію устаткування, що постачається на цей ринок. Аналізуючи наявну ситуацію інноваційного розвитку промисловості, можна зробити деякі узагальнення. Зупинка роботи багатьох

промислових підприємств зумовила втрату або зниження рівня багатьох технологічних процесів, частину з яких сьогодні неможливо оновити. Ця ситуація призвела до втрат кваліфікаційного рівня науково-технічного персоналу промислових підприємств, з одного боку, та зниженні потреби в молодих спеціалістах технічних спеціальностей – з іншого. Недостатнє фінансування як фундаментальної науки, так і галузевої не дає змоги відновити роботу підприємств на новій технологічній основі з використанням вітчизняних досягнень, які б могли бути доступнішими, ніж придбання зарубіжної техніки і технології. Все це ускладнює формування нової моделі інноваційної політики. Для подолання зазначених бар'єрів необхідні зусилля як відповідних підприємств, так і держави, достатньо високий рівень державних видатків на розвиток ефективного менеджменту, потужних інформаційних систем баз даних, сучасної інфраструктури інноваційної діяльності.

На основі проведеного дослідження можна *зробити висновок*, що одним із основних напрямів державної промислової політики має стати реорганізація промисловості для створення її оптимальної структури, вибір пріоритетів у розвитку промисловості, розроблення системи заходів, що найбільше сприяють найважливішим та перспективним підприємствам. В цих умовах підтримка має здійснюватись лише для підприємств, які здатні забезпечити випуск високотехнологічної продукції, оскільки лише інноваційна модель розвитку спроможна створити підґрунтя для прискореного й ефективного розвитку економіки.

Література

1. Атамонова Ю. До питання про створення механізму правового регулювання національної системи України / Ю. Атамонова // *Інтелектуальний капітал*. – 2005. – № 4. – С. 44.
2. Долгоруков Ю. Збільшення частки сучасних підприємств – важливий напрям промислової політики / Ю. Долгоруков, І. Падерін // *Економіка України*. – 2005. – № 2. – С. 28.
3. Іванов Ю. Мотиваційний механізм сучасного підприємства: теорія і практика розбудови / Ю. Іванов // *Економіка України*. – 2005. – № 11. – С. 94.
4. Будкін В. Зони високих технологій: світовий досвід і реалії України / В. Будкін, З. Петренко, Науєн Тхі Хань // *Економіка України*. – 2005. – № 10. – С. 73.
5. Інноваційний розвиток економіки та напрямки його прискорення : наук. доп. / Ю. М. Бажал, І. В. Одоцюк, М. С. Данько, О. О. Лапко, В. П. Александрова та ін. – К. : Ін-т екон. прогнозування, 2002. – 80 с.
6. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності / Ю. Каракай // *Економіка України*. – 2007. – № 3. – С. 14–21.
7. Лапко О. О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання / О. О. Лапко. – К. : ІЕП НАНУ, 1999. – 254 с.
8. Підтримка та розвиток малого бізнесу в Україні: довідник підприємця. – К., 1997. – 125 с.
9. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / [Я. А. Жаліло, С. І. Архїєреєв, Я. Б. Базиліук та ін.]. – К. : НІСД, 2006. – 120 с.

Редакція отримала матеріал 23 травня 2012 р.